

ZPRÁVY SLUKO

VYDÁVÁ

STUDIJNÍ A LIDOVÝCHOVNÝ ÚSTAV KRAJE OLOMOUCKÉHO

Objednávky řiďte na SLUKO, Olomouc I, nám. Republiky 6, tel. 2731

Září 1954

Číslo 40

Uveřejňujeme tento příspěvek jako podnět k diskusi a budeme rádi, jestliže nám vlastivědní pracovníci, obzvláště z museí, dodají k němu své připomínky.

Vybudujme vlastivědný katastr!

Práce každého badatele vede dvěma nutnými přípravnými cestami: bibliografií, která sama o sobě je předsíní každé vědy a větší či menší kartotékou vlastního materiálu, zaměřenou úžeji či šířeji podle daného thematicu práce. Obě tyto přípravné práce (mají-li být solidním podkladem nezbytné úplnosti vlastní práce) zabírají ve skutečnosti každému badateli tolik času, námahy a jsou tak vyčerpávající, že se nejednou stává, že se pak o ně vlastní práce rozbíjí a zůstává nedokončena. A přece jsou obě tyto etapy nezbytně nutné. Jestliže bibliografie určitých vědeckých oborů nebo thematic nebo bibliografie periodické jsou již předmětem četných více méně obsažných a praktických publikací, které by samy o sobě dnes zasluhovaly bibliografii (tedy: bibliografie bibliografií) a přímo světové organizace, pak kartotéky, mnohdy velice individuálně redigované, zůstávají dosud stále více méně privátními podniky jednotlivých pracovníků a badatelů a zejména jejich speciálního zaměření, stály jistě již mnoho času, finančních nákladů, ale často mizejí — mnohdy ve skutečnosti samy o sobě veliké obsáhlé nedokončené práce — s badateli samými. Nad to nutno uvážit, že s postupem času budou obě tyto přípravné bibliografické a materiállové práce vzhledem k rozsahu stále rostoucího vědeckého materiálu a literární produkce vyžadovati vždy většího a většího úsilí, a to jen a jen na úkor definitivního řešení dané problematiky vlastní práce samotné. Proto nutno o racionální organizaci obou skupin těchto přípravných prací stále vážněji a zodpovědněji uvažovati.

Chci zde proto poukázat jen na nutnost všeobecné kartotéky regionálního výzkumu.

Kartotéka vlastivědného badatele, která je předmětem našeho zájmu, zaměřená na výzkum určitého, geograficky vyměřeného kraje, představuje ve skutečnosti regionální katastr, který jistě tanul na mysli mnoha badatelům a mnoho badatelů i ústavů se oň jistě již pokoušelo. Po určitých pracovních zkušenostech a úvahách dovolují si předložit těchto několik námětů, týkajících se více méně spíše ideálního katastru.

Katastr regionálního výzkumu je nutno postupně redigovati na volných normalizovaných tuhých arších (21,5 x 29,5 cm) podle stávajícího administrativního politického rozdělení obcí s označením okresní příslušnosti, kde již prvý list s označením obce musí zaznamenávati všechny úřední změny jmen obce (tedy nikoliv etymologie!), kterými prošla i s event. změnami okresní příslušnosti. Pro druhý arch bych

volil geografické souřadnicové označení obce s reprodukcí katastrálního mapového výseku či kopii katastrální mapy samé pro první všeobecnou pracovní orientaci v rámci zkoumaného katastrálního teritoria. Pro třetí arch bych doporučoval revokace dosavadních všeobecných vlastivědných popisů, a to u nás Schwoye, Volného, Vlastivědy moravské (příslušného okresu) a Hosáka (jak litujeme, že k těmto historickým popisům nemáme dosud stejně cenných přírodovědných pendantů!) event. jiných souborných vlastivědných popisů. Čtvrtý arch by měl obsahovat historiografii vlastivědně lokálního zájmu s údaji o existenci farní, obecní, školní kroniky, byly-li v obci jednotlivci — odborníci či laikové a amatéři, kteří se zabývali jakýmkoliv vlastivědným oborem, byly-li v obci sběratelské sbírky, v městech musea a pod. Tento úvod nutno doplnit souborem materiálu historicko-kartografického a ikonografického.

Tyto prvé čtyři nutné archy bych pokládal takřka za preambul a výchozí společné listy jakéhokoliv vlastivědného katastru ať všeobecného či speciálního (na př. geologického, mineralogického, botanického, zoologického, meteorologicko-klimatologického, archeologického, historického, umělecko-historického, dialektologického, toponymického, ethnografického atd. atd.) okresního, krajového, moravského či jiných oblastí.

Není pochyby o tom, že redakce jednotlivých speciálních katastrů (geologie, mineralogie atd.) budou odborně prováděny a eventuálně specialisovány — vždy co nejúplněji! — se zaměřením k jednotlivým disciplinám. Všechny obory by pak měly býti uzavřeny samostatnou vlastní heslovou bibliografií při dotyčné lokalitě, jako při celku budiž veden pečlivý seznam revidovaných a kontrolovaných pramenů a excerpované literatury. Soubor všech archů jednotlivých vědních oborů by tvořil základní jednotku komplexního vlastivědného významu určité lokality — obce. Jednotlivé obce (katastry) tohoto vlastivědného katastru, abecedně seřazeny, budou pak čítati mnohdy mnoho listů (rozepisovati pokud možno na nejvíce listů), kterými možno při různých vědeckých pracích volně manipulovati. Doporučovalo by se, aby bylo používáno všeobecně v úvodních listech sepsaných platných zkratek a značek, citací, revokačních způsobů a vzájemně dohodnutých stanovených různých symbolů, typů písem, barevných inkoustů atd. atd.

Je samozřejmé, že program podobného katastru musí býti přesně určen. Excerptní práce, spojené s budováním podobného všeobecného katastru, jsou velmi rozsáhlé. Ale krajská musea za pomoci okresních museí musejí vybudovat všeobecný krajský katastr, který by byl k dispozici v opisech i pro okresní musea.

Vybudování podobného katastru, jehož ideální obraz tane jistě všem vlastivědným pracovníkům na mysli, není práce snadná a práce na pouhých několik let. Jak jistě dnes litujeme, že podobný katastr, i když pochopitelně nikoliv se všemi těmito moderními zřeteli a požadavky, nebyl budován již od počátku vlastivědného ruchu moravského, protože s mnoha nenáročnými badateli, jejichž jména se třeba ani neobjevila v literatuře, odešlo mnoho nepublikovaných a snad i velice důležitých a dnes třeba už neznámých, protože nezaznamenaných objevů, nálezů a zjištěných fakt, která dnes vypadají z toho celkového mosaikového obrazu, který zoveme vlastivědou. Budování všeobecného podobného katastru je práce kolektivní, stále doplňovaná, vlastně nikdy nedokončená, protože vědecký výzkum a průzkum je nekonečný. Účastníci se tohoto budování je povinností každého, každá sebemenší zpráva a mnohdy i zdánlivě bezvýznamná zprávička, kterých lze jinak stěží publikačně užítí a které mohou přispěti k pozdějším objasněním a k bližšímu poznání našeho domova, možno ukládati v katastru. Není pochyby o tom, že podobně budované ka-

tastry a jejich snešený materiál všech oborů a vlastivědného výzkumu, jejichž program by měl být projednán všestranně na konferenci vážných zájemců, kde nutno varovati před ukvapeným započítím práce a nutno koordinovati různé práce započaté, mohou poskytnouti úplný vlastivědný obraz určitých oblastí, jak ho dnes žádají zejména plánovací práce — plánovací instituce by se měly budování těchto katastrů také aktivně účastniti — a mohou býti dále podkladem budoucích speciálních atlasů, zejména Kulturního atlasu, který nám dosud chybí a který by měl velký význam.

J. Skutil

Krajské museum

Odbor věd přírodních

● *Mineralogické a petrografické oddělení* (dr Vladimír Strnad). R. Sládek pracoval na přípravě definitivního deponování sbírek v nových místnostech. Oddělení rozpracovává themata z oboru mineralogie a petrografie pro instalační plán nových exposic. Pokračovala práce na dokumentaci materiálu získaného letními sběry a tento materiál byl určován. Plánovaný průzkum v terénu byl prakticky pro tento rok ukončen. Nové nálezy, které byly letos učiněny, budou publikovány ve Sborníku SLUKO. V rámci osvětové činnosti vytvořil R. Sládek kroužek zájemců o geologii a mineralogii při KPD v Olomouci a připravil přednášku pro vlastivědný kroužek při okresním museu v Zábřehu.

● *Geologické a paleontologické oddělení* (dr Vladimír Strnad) pracovalo v měsíci září na plánu rozmístění nových depositářů v ústřední budově ústavu. Referent zpracovával letošní bohaté nálezy fosilií z východního devonského pruhu, zejména hornobenešovská *Trilobita*. Z Chabičova (stř. devon) získalo oddělení další materiál fosilií, které zde nasbíral spolupracovník B. Koverdinský. Referent nově zainventoval celkem 452 čísel paleontologické sbírky. Vedle toho pokračovala práce na sestavení libreta anorganických oborů přír. věd v budoucí expozici SLUKO. Společně s dr Jar. Dosedlou zpracoval referent pojednání o hranické propasti pro účely publikační. Oddělení navštívil doc. dr Vl. Kalabis, který spolupracuje s referentem na určování nových sběrů fosilií střednodevonských břidlic. Na aktivu musejních pracovníků Olomouckého kraje přednášel referent na thema *Přírodovědecké expozice v našich museích*. Konečně vykonával redakční práce na Sborníku SLUKO — přírodovědecké části.

● *Geografické oddělení* (dr Vladimír Strnad) doplnilo inventář pracovních podkladů serií topogr. sekcí, podle nichž se v současné době vypracovávají katastrální podklady pro kartotéky obcí, jak jsme o nich referovali v posledních Zprávách SLUKO.

● *Zoologické oddělení* (Prom. biol. Eva Petrušková). Referentka pokračovala v soupisu dosud známých živočichů z Jesenické oblasti. Určila sbírku Tabanidů ing. Paláskovi. Navštívila zámek ve Sternberku, kde sepsala zoologické exponáty, které budou převezeny do musea v Úsově koncem letošního roku. V úsovském museu zajistila místnosti pro tyto exponáty a pracovala na zlepšení zoologické instalace v Úsově.

● *Botanické oddělení* (dr B. Šulá). V září spočívalo těžiště práce botanického oddělení v inventarisaci a katalogisaci sbírkových předmětů, především herbářových

dokladů; do této práce se zapojil jako další náš spolupracovník p. J. M a s t n ý z Olomouce. — Ve funkci konservátora státní péče o ochranu přírody a krajiny provedl referent revisi stavu celkem 8 přírodních rezervací a zachytil podzimní aspekt jejich květeny. — Kromě práce v terénu pracoval na bibliografii kraje, v níž průběžně je pořizována kartotéka rostlin pro účely geobotanické a j.

Odbor věd o společnosti

● *Archeologické oddělení* (dr J. Skutil). Kromě vyřizování běžné agendy bylo pokračováno v inventarisaci starého sbírkového fondu, a to v Gottwaldově sbírce bylo dosaženo čísla 4.018 a v Dobešově sbírce čísla 727. Z nových akvisicí a nálezů nutno uvést: z Hranic bylo získáno 5 paleolitických (čtyři cele bílé patinované) kusy, mezi nimi krásné čepelovité škrabadlo se dvěma bočními rydly na zlomené čepeli a negativ rydlové výroby, a to z nálezů pocházejících z r. 1929. Ze Střelice u Litovle byly získány ze školní sbírky 2 úštěpy třísek mamutích kostí, nalezené již dříve na staveništi č. 11 v hloubce 4 m. Ze školy v Drahanovicích byla získána nosorožčí stolička, pocházející pravděpodobně z většího nálezu mamutích kostí, který zde byl již dříve vyzdvižen. Z kabinetu školy ve Střelicích získán velký volutový střep bombovitě nádoby, pocházející z Dědinky na Uničovsku ze zahrady rolníka Schustra, kde prý se podobných střepů nachází více. Na Šibeničnicku západně Uničova, jehož břidličnatým ostrovem vede silnice k Benkovu, získáno několik atypických střípků a charakteristické lengyelské přídržovadlo. Ze Střelice pochází slabě facetovaný sekeromlat kultury s keramikou šňurovanou. Ze střelické školy získán hrníček keramiky zvoncových pohárů, pocházející z výkopů z Břeclavě z r. 1928. V Benkově u Litovle na parc. č. 624/4 nalezl Alb. Seichtr neolitickou čepel. Ve Střelicích Jindřich Juráš č. 92 nalezl pazourkovou šipku ostře přiretušovanou se dvěma vruby. Ve Lhotě (okr. Olomouc, viz i Zprávy č. 36) získal Ing. Janásek vrchní část slezského hranolovitého závaží. V Čelechovicích v Ruské ulici při kopání základů nových obytných domků proti dnešním číslům 336a a 345—46 vyhozeny platěnické a několik latěnských střepů. V Benkově získán ze školy germánský střep svisle rýhovaný bez bližšího naleziště. Tamtéž získán z Uničova pěkný středověký hrnec s dekorem paralelních linií, který byl s jinými většími nádobami nalezen při kopání sklepa v Medelské ulici. — Při kladení potrubí na průsečíku trasy s polní cestou na jihových. svahu kopce východně Benkova u Uničova asi 30—40 cm pod povrchem byly vykopány zřejmě předhistorické hroby, které však nebyly zachráněny. Ještě 31. 8. t. r. byly zde vyházeny a rozházeny lidské kosti zřejmě předhistorického pohřbu(ů) na vykopané haldě hlíny. V Hradečné získána 2 recentní křesadla a z téhož materiálu i dva fragmenty silných čepelí, které ukazují tutěž zcela shodnou techniku opracování, takže je viděti společnou provenienci; je však litovati, že naleziště není blíže známo. Z kabinetu školy ve Střelicích získán již před válkou sekeromlat, který nalezl Jan Klestil na východním svahu hor Kozara Planina u obce Turja v okrese Bosenská Gradiška. V Předmostí byl 30. 9. t. r. v sev. vých. rohu cihelny proti rozcestí (sádec 140) narušen bagrem v hl. 1,25 m kostrový, 1,35 m dl. k východu orientovaný poněkud šikmo uložený hrob mladší ženy s velice špatně zachovalou kostrou, jež měla na pravé loketní kosti zřejmě sem spadlé 2 tenké bronzové drátěné náušničky. Na dně hrobu v poloze mezi stehenními kostmi bylo hojně dřevěných uhlíků a břidličnatý oblázek, zřejmě amuletově položený na uhlíky. Je to v poslední době již osmý zde vykopaný hrob, z nichž několik zachránilo přerovské museum, z některých pocházejí 2 nízké

hradištní nádoby s několikanásobnou jemnou vlnicí. Všechny tyto nálezy poukazují na staroslovanský hřbitov, rozkládající se na zbytku pole směrem k silnici předmostsko-českyňské a rozcestí. Snad se podaří i stanovit poměr této skupiny k části velkého pohřebiště, prokopaného zde v min. století.

● *Zemědělské oddělení* (V. B u r i a n). Ve spolupráci s vlastivědným kroužkem pionýrů byl zde zpracován dotazník č. 5, sledující výskyt různých typů oradel v kraji Olomouckém (viz Zprávy SLUKO č. 36). Na základě závěrů, plynoucích z kartografického promítnutí a podle stavu musejní sbírky oradel byla vypracována odpověď na dotazník Zemědělského musea ČSAZV, které zahájením podobné dotazníkové akce přistupuje k systematickému zpracování oradel na území ČSR pro připravovaný mezinárodní atlas vývoje oradel Starého světa.

● *Vojenské oddělení* (V. B u r i a n). Do sbírek oddělení bylo převzato z Krajské galerie 274 obrazů s vojenskými náměty (olejové portréty vojenských velitelů Olomouce z období fortifikace, pocházející ze sbírek býv. Musea hl. města Olomouce a rytiny portrétů vojevůdců z třicetileté války ze sovineckých sbírek arcivévody Eugena). Dále byl získán vojenský propouštěcí list (Abschied) z r. 1859 a snímek litografie, zobrazující popravu velitele vídeňské Národní gardy, prostějovského rodáka Václava Messenhausera r. 1848 (museum v Prostějově). Přírůstky jsou postupně evidenčně zpracovávány.

● *Oddělení uměleckého průmyslu*. Pracovníci SPS při ministerstvu kultury za vedení dr. Novákové spolu s pracovníky SLUKO provedli eliminaci zařízení v zámku v Náměšti na Hané. Vyřazené předměty byly předány n. p. Antikva v Olomouci. Zařízení, které po provedené eliminaci zůstalo na zámku, bude v nejbližší době doplněno fondy ze sbírek SLUKO a Krajské galerie. V zimním období budou interiéry v zámku důkladně vyčištěny a nově nainstalovány.

● *Oddělení pro národopis* (dr. J a r. K a n y z a). Vedle normální evidence sbírek byla začátkem září dokončena trvalá výstava v zámku v Náměšti na Hané »Lidové umění Hané«, která byla slavnostně otevřena u příležitosti Krajských dožíněk za přítomnosti předsedy KNV s. J. Štěpánka a jeho náměstka s. A. Kameníka. Výstavu navštívilo 7.517 osob, mezi nimi také ministr zemědělství J. Uher a místopředsedkyně Čs. výboru obránců míru posl. Anežka Hodinová-Spurná. — S. R. Hrbková provedla soupis keramiky a porcelánu v okr. museu v Bruntále a v Jeseníku. — Pro sbírky získány dva dětské kroje z Tovačovska, dívčí a chlapecký, a to z bývalého majetku národopisné pracovnice Xavery Běhálkové.

● *Oddělení socialistické výstavby* (M. D v o ř á č e k) započalo svou práci utříděním dříve nasbíraného materiálu, který byl zachycen do přírůstkového katalogu. Podniknuta dotazníková akce pro získání tiskového materiálu z výročních zpráv MNV a ONV v kraji. S oblastní správou státních pracovních záloh dojednáno, že jejich žáci vyrobí u nás různé modely strojů a zařízení.

Knihovna

V září bylo do inventáře knihovny zapsáno 110 knih a do seznamu separátů 35 nových čísel. Má tedy knihovna koncem září 12.273 sv. a sbírka separátů 3324 čísel. Z nově zařazených knih bylo koupeno 37, darováno 56 a ze starých fondů zainventováno 17. Knihy darovali: Polskie towarzystwo ludoznawcze v Poznani 1, Zemałjski

muzej v Sarajevě 2, Národní museum v Praze 1, Moravské museum v Brně 15, Slezské museum v Opavě 1, Okr. museum v Litovli 5, Museum J. A. Komenského v Uh. Brodě 3, Čs. biol. společnost v Brně 1, dr Vl. Jochman 6, škola v Střelicích 4, škola v Hanušovicích 1, p. R. Martinčie 15, Kniha n. p. 1 kus. Knihovník pořídil výstřižky z novin za srpen. Urovnal s dr J. Špringrem nahromaděné knihy v nedostatečné místnosti knihovny býv. VSMO a učinil tak přístupnými regály, v nichž zjistil navazující na sebe postup čísel v jednotlivých policích.

R. H i k l

Krajská galerie

V adaptovaných sálech Domu umění proběhla od 19. září do 3. října výstava Lidové umělecké tvořivosti. — Vedoucí se svými spolupracovníky připravuje novou instalaci Krajské galerie v prostorách Domu umění. Fondy Krajské galerie budou v nejbližší době doplněny obrazy a plastikami ze sbírek Národní galerie v Praze, takže instalace bude během jednoho měsíce dokončena.

Dr J. L a k o s i l

Zoologická zahrada

V měsíci září byla zahájena další výstavba 8 klecí pro ptactvo. Podezdívky provádějí brigádníci. Konstrukce jsou z trubkového železa, a to z odpadového materiálu. Dokončeno také dřevěné skladiště pro materiál. Dále byla provedena sklizeň sena na pozemcích zoo.

Aktiv musejních pracovníků kraje Olomouckého

Dne 30. září t. r. konal se v Krajském museu v Olomouci aktiv pracovníků vlastivědných museí kraje Olomouckého, kterého se zúčastnili zástupci museí z Celčic, Hranic, Kojetína, Litovle, Olomouce, Plúmlova, Prostějova, Rýmařova, Šternberka, Šumperka, Tovačova a Zábřeha. Po zahájení dr J. Kanyzou přednášel dr Vlad. Jochman z kult. odboru rady KNV o pomoci pohraničním museím a o aktuálních musejních úkolech v nejbližší budoucnosti. Nato hovořil dr Vlad. Strnad o přírodovědeckých expositivních vlastivědných museí. Potom přednesli zástupcové museí zprávy o své činnosti. Diskuse přispěla k ujasnění mnohých otázek našeho musejnictví. Zprávy z vlastivědných museí budou uveřejněny v našich příštích Zprávách. Odpoledne přednášel bývalý vyslanec ČSR v Haagu dr Jar. Martinic o mezinárodní politické situaci v Evropě. Na závěr přijal aktiv jednomyslně toto usnesení:

1. Příští aktiv bude svolán do Šumperka na středu dne 8. prosince t. r.
2. Program tohoto aktivu připraví komise: dr Jar. Kanyza, V. Fuhrman ze Šumperka, K. Sedlák z Litovle a Jos. Valíček ze Šternberka.
3. Za pomoci svých patronů z krajského musea připraví si správcové museí plány činnosti pro rok 1955.
4. Do konce t. r. založí vlastivědné kroužky, a to jeden dospělých a jeden mládeže.
5. Do konce tohoto roku založí poradní sbory vlastivědných museí.
6. Zúčastní se v druhé polovině listopadu t. r. v rámci Měsíce československo-sovětského přátelství konference o využití sovětských zkušeností na poli musejním.